תורה אור

*לגיגית תקצץ, יד מסמא, יד מחרשת, יד מעלה פוליפוס תניא רבי נתן אומר בת חורין היא זו ומקפדת עד שירחוץ ידיו ג' פעמים א"ר יוחנן *פוך מעביר בת (א) (מלך) ופוסק את הדמעה ומרבה שיער בעפעפים תניא נמי הכי רבי יוסי אומר פוך מעביר בת (מלך) ופוסק את הדמעה ומרבה שיער בעפעפים ואמר מר עוקבא אמר שמואל עלין אין בהם משום רפואה אמר רב יוסף כוסברתא אין בה משום רפואה אמר רב ששת כשות אין בהן משום רפואה, אמר רב יוסף כוסברתא אפילו לדידי קשה לי אמר רב ששת גרגירא *אפילו לדידי מעלי ואמר מר עוקבא אמר שמואל כל מיני כשות שרו לבר מטרוזא, אמר רב חסדא שריקא טויא שרי, פיעפועי ביעי אסור, דביתהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי ולא אכל אמרה ליה לרבך עבדי ליה ואכל ואת לא אכלת זעירי לטעמיה דאמר זעירי *נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמשתתי הכי לאו מידי קעביד הכא נמי כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד ואמר מר עוקבא מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש איבעיא להו חלא מאי אמר רב הלל לרב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמרי חלא לא, אמר רבא והני בני מחוזא כיון דמפנקי אפילו חמרא נמי מסי להו, רבינא איקלע לבי רב אשי חזייה דדריכא ליה חמרא אגבא דכרעיה ויתיב קא צמית ליה בחלא, אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הילל חלא לא א"ל גב היד וגב הרגל שאני איכא דאמרי חזייה דקא צמית ליה בחמרא אמר ליה לא סבר לה מר להא דאמר רבא הני בני מחוזא כיון דמפנקי אפי' חמרא נמי מסי להו ומר נמי הא מפנק אמר ליה גב היד וגב הרגל שאני *דאמר רב אדא בר מתנה אמר רב גב היד וגב הרגל הרי הן כמכה של חלל ומחללין עליהן את השבת. ת"ר רוחצים במי גרר, במי חמתן, במי עסיא ובמי טבריא אבל לא בים הגדול ולא במי משרה ולא בימה של סדום ורמינהו רוחצים במי טבריא ובים הגדול אבל לא במי משרה ולא בימה של סדום קשיא ים הגדול אים הגדול א"ר יוחנן לא קשיא הא ר"מ הא ר' יהודה *דתנן כל הימים כמקוה שנאמר °ולמקוה המים קרא ימים דברי ר"מ ר' יהודה אומר ים הגדול כמקוה ולא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה רבי יוסי אומר °כל הימים מטהרין בזוחלין ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת מתקיף לה רב נחמן בר יצחק

אימור

א) [וע"ע תוס' לקמן קמח. ד"ה דיעבד ותוס' חולין עו: ד"ה אלא טור]

לגיגית. שמטילין בה שכר: **תקצץ**. דלא תיגע קודם נטילת שחרית: **יד**. לעין מסמא קודם נטילה: **יד**. לאזן מחרשת: **יד**. לפה ולא לחוטם: **מעלה פוליפוס**. ריח החוטם והפה ול"נ דל"ל לאחר נטילה לאו לענין שחרית נקט לה אלא משום דמביא לידי קרי ובמסכת נדה (דף יג:) אמרינן בה תקצץ *משום האי טעמא ומשום דתניא בה נמי לטוחא דשיקלן תנייה נמי גבי הנך וכן יד לפי טבעת למשמש בה תדיר מביאתו לידי תחתוניות: **בת חורין היא**. הרוח השורה על הידים לפני נטילה: **ומקפדת**. בנטילתו לנטולה יפה עד שישפוך מים יפה ג' פעמים על ידיו: **פוך**. אם נותנו בעיניו: **מעביר בת מלך**. אם הזיקה לעיניו: **עלין**. כך שם העשב: **אין בהם משום רפואה**. באכילתו להאיר העינים, דלא מסו: **כוסברתא**. אלייאנדר"א: **אפילו לדידי**. דמאור עינים אנא קשה לי לכאב העין אם אוכלו: **גרגירא**. אורוג"א: **אפילו לדידי**. °דמאור עינים אנא מעליא לי: **כל מיני כשות שרי**. למיכל בשבת כדתנן במתני' כל האוכלים אוכל אדם לרפואה דלא מוכחא מילתא: **לבר מטרוזא**. שאין אדם אוכל אלא לרפואה ומוכחא מלתא: **שריקא טויא**. לשרוק ולטוח שמן וביצים מגולגלין על הגלי כשהוא חם משתשכה שרי ובלבד שלא יהא רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן: **פיעפועי ביעי**. לטרוף ביצים מגולגלין בקערה: **אסור**. דמתחזי כמאן דבעי למשדינהו בקדרה: **עבדא ליה**. שריקא טויא: **לרבך**. זעירי: **משמרת**. שמסננין בה שמרים: **כיון דמשתתי הכי**. שראוי לשתותו כמו שהוא בלא סינון: **דמיתכיל הכי**. בלא שריקה: **שנגפה**. שנכשלה ולקתה לשון פן תגוף (תהלים צא) דם מגפתה (מכשירין פ"ו מ"ח): **צומתה ביין**. לשכך הדם: **דמפנקי**. מעונגין הן וכל דבר שהוא חזק קצת קשה לבשרן וצומתה: **דדריכא ליה חמרא**. חמור דרך לו על רגלו: **שאני**. שמכתו קשה ומסוכן ומחללין עליו את השבת: **רוחצין במי גרר**. ואע"פ שהן מלוחין קצת דרך לרחוץ בהן בחול ולא מוכחא מילתא דלרפואה היא: **אבל לא בים הגדול**. לקמן מפרש טעמא: **ולא במי משרה**. ששורין בו פשתן ואין דרך רחיצה בהן אלא לרפואה דמסו וכן בימה של סדום דמליח טובא ואין רוחצין בה אלא לרפואה ומוכחא מילתא: **הא**. דקתני רוחצים בים הגדול ר"מ היא דמשוי כל הימים כי הדדי ולא מפליג בין ים הגדול לשאר הימים: **והא**. דתני אין רוחצין רבי יהודה היא דמפליג בין ים הגדול לשאר ימים: **כל הימים כמקוה**. לכל תורת מקוה ואין להם תורת מעיין ומה בין מקוה למעיין מעיין כשר לטבילת זב, והזאת לטהר מצורע דמים חיים הן, ולקדש מי חטאת, דבכולהו "מים חיים" כתיב בזב כתיב (ויקרא טו) ורחץ בשרו במים חיים, במצורע כתיב (שם יד) אל כלי חרס על מים חיים, במי חטאת כתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי ומטהר שמהם הטובלים במימיו כשהן זוחלין ומקלחים שהרי זה דרכו של מעיין כל עצמן זוחלין הן, ומקוה שהן מים מכונסין אם הטביל במימיו דרך זחילתן במקום קטפרס אינה טבילה עד שיהא במקום אשבורן שלו קווין ועומדין והכי תניא בת"כ: אי מה מעיין מטהר בזוחלין ת"ל "אך" (ב) "מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן וזהו פירוש "מטהר בזוחלין" בכל מקום ואני לא שמעתיו כן. ולאו מקוה כשר לטבילת זב, ולהזיית מצורע, ולקדש מי חטאת, וכל הימים כמקוה שהכתוב קראן "מקוה": **רבי יהודה אומר**. ים הגדול דביה משתעי קרא במעשה בראשית שאם נקוו כל מי בראשית: **ולא נאמר ימים**. בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה שכל הנחלים ההולכים אל הים: **רבי יוסי אומר כל הימים**. ויש הגדול "תורת מעיין "מים זוחלין" עליהן לענין שהם מטהרין בזוחלין מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן אבל פסולין הן לתורת "מים חיים" דהכתוב קראן "מקוה":

עלין אין בהם משום רפואה. פי' בקונטרס דבאכילה מיירי ואין נראה לר"י אלא איירי להשים על העין דבהכי איירי כולה סוגיא ועוד אי באכילה מיירי היכי אסר רב ששת גרגירא כיון דמאכל בריאין הוא והתנן כל האוכלים אוכל אדם לרפואה: (ג) **לדידי** אפילו כוסברתא קשי לי. קשה לר"י א"כ אמאי איצטריך למימר רב יוסף כוסברתא אין בו משום רפואה כיון דמזקת לעינים כ"ש דלא מרפאה ואומר ר"י דה"ק אין בה משום רפואה כלומר יש שטועין וסבורין שיש בה רפואה ואין בה רפואה אלא מזקת לעינים ויכול להיות שמהגה אותו בשום ענין: **שריקא** טויא. פירש ר"ח מים שמסננים ממעי אבטיח ושותים כדי לשלשל ור"ל דמותר לסנן מים שבמעיין כדמסיק כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד אבל פעפועי ביעי אסור דלא מיתכיל בלא סינון שפיר והשתא אתי שפיר לפי' ר"ח דשייכא הא מלתא להכא דמיירי ברפואה: **רוחצין** במי גרר במי חמתן במי טבריא. והא דתנן בפ' חבית (לקמן דף קמז:) הרוחץ במי מערה במי טבריא ודייק בגמרא דיעבד אין לכתחילה לא התם מיירי ברוחץ בגומא דדמיא למרחץ אבל בנהר מותר לכתחילה כדפרישית לעיל בפרק כירה (לעיל מ: ד"ה והא) ורבינו נסים כתב במגילת סתרים דהא דקתני הרוחץ דיעבד אין לכתחילה לא משום מי מערה אבל במי טבריא אפילו לכתחילה שרי ולא קתני במי טבריא אלא ללמד על מי מערה שהן חמין דומיא דמי טבריא וטעמא משום דמי טבריא מגולין אבל מערה מכוסה היא כדאמר בשור שנגח את הפרה (ב"ק דף נ:) דמערה עבידא דמטללא וכפים הבלא וחיישינן שמא יזיע ומש"ה לכתחילה לא א): **רבי** יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין. נראה לריב"א דטעמא משום דכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן והוי כזוחלין הלכך יש להם לטהר בזוחלין כמו שאר נהרות אבל מים חיים אינם שהרי אינם נובעים הלכך מיסתבר טפי מה שהכתוב קראן מקוה היינו לפוסלן ממים חיים: **הא** ר"מ והא רבי יהודה. תימה היכי מדמי הא פלוגתא לפלוגתא דלעיל דמיירי ברפואה:

חויא

כז א טוש"ע א"ח סי' ד סעיף ה:
כח ב שם סעיף ג:
כט ג סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שכח סעיף כד:
ל ד ה ו מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה כג סמג שם טוש"ע שם סעיף כט:
לא ז מיי' פ"ב שם הל' ה סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:
לב ח שם סעיף מד:
לג ט מיי' פ"ט מהלכות מקוואות הלכה יב סמג עשין רמח:

◆

רבינו חננאל

תניא ר' (יוסי) [נתן] אומר בת חורין היא. פי' רוח רעה ששורי' על [גב] העין יש לה כבוד ברוחות כבן חורין בבני אדם ואינה עוברת עד ג' פעמים ופוך מעבירה*). אמר שמואל עלין אין בהן משום רפואה. פי' עלי ירק לצנן העין אין בהן משום רפואה ושרי וכן כסברתא וכן כשות אין בהן משום רפואה. ורב יוסף דהוי סגי נהורא הוה אמר אפי' אנא כוסברתא קשיא לי דאלמא מכאיב העין ורב ששת נמי סגי נהורא הוה ואמ' אפי' לדידי גרגירא מעלי דמשפה גלגל העין. כל מיני קישות מותר להניח ע"ג העין בשבת בר מטרוזה ולא בריר לן יפה מאי היא שריקא טויא גם היא**)ואסרו כי הן מי של מיעי אבטיחים שמסננין אותן במשמרת ושותין אותן לבתן ויפין הן לשילשל. וכן פעפועי ביעי ועירי דהוה שתי להן לטעמיה דאמר נותן אדם מים צלולין ויין צלול לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמישתתי הכי לאו מידי קא עבוד הכא נמי בשירקא טויא כיון שנאכל עם האבטיח ועם מעיו אף בזמן דשפי להו במשמרת לאו מידי עבוד. ומפורש בגמרא דיוה"כ כי זעירי רביה דרב חייא בר אשי תלמידו דזעירי הוא ***) דהוא נמ' תלמידו דרב הוה ניחא לי משום הכא דרב אשי הוה. אמר מר עוקבא מי שנגפה ידו או רגלו צומתה ביין ואינו חושש אבל חומץ לא ואי מפנק אפי' חמרא אסור אא"כ ישנה מכה של חלל שמחללין עליה השבת: מי גרר ומי חמתן המים שלהן חמין הן כמו חמי טבריא.

*) עי' ערוך ערך בת חורין.
**) נראה דחסר איזה תיבות וצ"ע גם כוונת איגר בריר לן ואמרו וכו'.
***) דברי רבינו אלו מגוללי הבנה ואולי דנפל איזה ט"ס בדבריו וצ"ע.

◆

רב נסים גאון

מעלה פוליפוס. במס' כתובות בפרק המדיר (דף עז) אמרו מאי בעל פוליפוס אמר רב יהודה אמר שמואל ריח הפה: אמר רב יוסף כוסברתא אפי' לדידי קשה לי אמר רב ששת גרגירא אפי' לדידי מעלי לי. רב יוסף ורב ששת היו מאורי עינים ואמר רב יוסף בדרך הבא' כי הכוסבר מזיק לעין ואפי' לי שהוא סומא וכמו כן אמר רב ששת כי הגרגיר הוא מועיל אפי' לסומים [illegible] יהודה דאמר סומא פטור מהמצות [illegible] יומא טבא לרבנן ואיתא נמי בגמ' [illegible] באורחא קם רב חסדא וקא מצלי [illegible] ליא אמר ליה השתא חזית דאנא [illegible] כשאמר רב אחא בר יעקב סומא [illegible] והרי אלו סמין ואמרי הגרתא [illegible] יש אמתים מי ימצא זה ר' זעירא [illegible] בפ' יום הכפורים (יומא עז) [illegible]

הגהות הב"ח
(א) גמ' פוך מעביר בת מלך ופוסק וכו' ר' יוסי וכו' בת מלך. נ"ב בת עין ופוסק: (ב) רש"י ד"ה כל הימים וכו' ת"ל אך מעיין וכו' מטהר: (ג) תוס' ד"ה עלין וכו' לרפואה הס"ד ואח"כ מ"ה כוסברתא אפי' לדידי קשה:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה אפי' לדידי דמאור עינים. ע' בכתובות דף [illegible] ע"א ונאמן בעל [illegible]

[וכן איתא במסכת כלה]
פי' כמות עינים
[פי' יומא יח: מה הקרא שמן אורות וכו']
לקמן קלט:
עיין כת.
פרה פ"ח מ"ח מקואות פ"ה משנה ד

נושא
המשך
עניני רפואה

נושא
מכה על גב היד או גב הרגל הוי סכנה

מבנה

נושא
יש דגון:
1. רחיצה בגוף בשבת
א) במעיין
ב) במקוה

מבנה
קושיות ויישוב
סתירה בין ב' מקורות
בדין רחיצה
בים הגדול